

Ο ΙΕΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

σύμφωνα με το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο

[Υπομνηματισμός στα εδάφια Ματθ.27,24-44]

« Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν· καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην, καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(· Τότε οἱ στρατιῶτες τοῦ ἡγεμόνα, αφοῦ πήραν τὸν Ἰησοῦ καὶ Τον οδήγησαν στὴν εσωτερικὴ αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ, ὅπου ἔμενε ὁ ἐπίτροπος τῆς Ρώμης, μάζεψαν τριγύρω Του ὅλη τὴ φρουρά. Καὶ αφοῦ Τον ἐγδυσαν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ διακωμωδήσουν τὶς βασιλικές Του ἀξιώσεις, Τον ἐντυσαν με κόκκινο μανδύα. Ἐπιπλέον, ἐπλέξαν στεφάνι ἀπὸ ἀγκάθια καὶ τὸ ἔβαλαν πάνω στὸ κεφάλι Του ἀντὶ γιὰ στέμμα, καὶ στὸ δεξί Του χέρι Τού ἔδωσαν ἓνα καλάμι ἀντὶ γιὰ βασιλικὸ σκῆπτρο. Κι αφοῦ γονάτισαν μπροστά Του, Τον ἐνέπαιζαν καὶ Του ἔλεγαν: "Χαῖρε, βασιλιά των Ἰουδαίων")»[Ματθ.27,27-29].

Σαν ἀπὸ κάποιο σύνθημα χόρευε σὲ ὅλους ὁ διάβολος. Διότι ὅτι ἔστω οἱ Ἰουδαῖοι κατακυριευμένοι ἀπὸ φθόνο καὶ κακεντρέχεια φέρονταν πρὸς Αὐτόν με ἀπρέπεια καὶ βιαιότητα, οἱ στρατιῶτες ὅμως ἀπὸ πού καὶ γιὰ ποία αἰτία; Δεν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι τότε ὁ διάβολος ἦταν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶχε ἐμβάλει σὲ ὅλους με βακχικὴ μανία; Γι' αὐτὸ καὶ διασκέδαζαν με τὶς ὕβρεις πού ἀπηύθυναν οἱ ἀγριοὶ καὶ ἀπάνθρωποι. Διότι ἔπρεπε νὰ ντραποῦν, ἔπρεπε νὰ δακρύσουν, ὅπως ἔκανε τὸ πλῆθος, ἐνῶ αὐτοὶ ὅχι μόνον αὐτὸ δὲν ἔκαναν, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐβρίζαν καὶ χοροπηδοῦσαν, ἴσως γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἢ προβαίνοντας σὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν δικὸν τοὺς κακὸτροπο χαρακτήρα. Καὶ οἱ ὕβρεις τοὺς ἦταν πολλές καὶ διάφορες. Διότι ἄλλοτε μὲν ἐξευτέλιζαν τὴν θεϊκὴ ἐκείνη κεφαλὴ, ἄλλοτε τὴν μεταχειρίζονταν ὑβριστικά με τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, ἄλλοτε τὴν κτυποῦσαν με τὸ καλάμι, ἄνδρες ἀχρεῖοι καὶ δολοφόνοι.

Τίον λόγον λοιπὸν μποροῦμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς ὅταν οδηγούμεστε σὲ ἐξευτελισμούς, ὥστερα ἀπὸ αὐτὰ πού υπέστη ὁ Χριστός; Διότι αὐτὸ πού ἐγένεε ἦταν τὸ ἐσχάτο ὅριο

εξευτελισμού. Δεν εξευτελιζόταν, βλέπετε, ένα μέλος, αλλά ολόκληρο το σώμα και καθ' ολοκληρίαν· η κεφαλή με το στεφάνι, το καλάμι και τους κολαφισμούς· το πρόσωπο, το οποίο υφίσταται εμπτύσματα· οι σιαγόνες οι οποίες ραπίζονταν· ολόκληρο το σώμα με τις μαστιγώσεις, με την ένδυση της χλαμύδας και με την προσποιητή προσκύνηση· το χέρι με το καλάμι, το οποίο το έδωσαν να κρατάει αντί σκήπτρου· το στόμα πάλι με την προσφορά του ξυδίου.

Τι θα μπορούσε να αποδειχθεί φοβερότερο από αυτά; Τι περισσότερο ταπεινωτικό; Διότι αυτά που έχουν γίνει υπερβαίνουν κάθε περιγραφή. Έκαναν τα πάντα σαν να φοβόντουσαν μήπως δώσουν την εντύπωση ότι παραλείπουν κάτι από την παράτολμη πράξη τους, αφού φόνευσαν τους μεν προφήτες με τα ίδια τους τα χέρια, Αυτόν δε με δικαστική απόφαση και από τον εαυτό τους και από τον Πιλάτο λέγοντας: *«Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν (:Ἡ ἐνοχὴ καὶ ἡ εὐθύνη γιὰ τὸ χύσιμο τοῦ αἵματός του ἀς πέσει πάνω μας καὶ πάνω στα παιδιά μας)»*[Ματθ. 27,25] και χοροπηδούν και φέρονται υβριστικά οι ίδιοι, δένοντας και οδηγώντας τον Ιησού· και γίνονται αίτιοι των ὕβρεων των στρατιωτῶν· και Τον καρφώνουν στον σταυρό και βλασφημούν και φτύνουν και διακωμωδούν· διότι τίποτα δεν πρόσφερε εδώ ο Πιλάτος, αλλά όλα τα έκαναν αυτοί. Έγιναν και κατήγοροι και δικαστές και δῆμιοι και όλα.

Και αυτά αναγιγνώσκονται από εμάς όταν είναι όλοι συγκεντρωμένοι. Διότι για να μην λένε οι εθνικοί, ότι τα μεν ωραία και εξάίρετα, όπως είναι τα σημεία και τα θαύματα, τα επιδεικνύουμε στα πλήθη και τους λαούς, αυτά δε τα υβριστικά τα αποκρύπτουμε, κανόνισε η Χάρη του Αγίου Πνεύματος να αναγιγνώσκονται όλα αυτά στην πάνδημο εορτή, όταν είναι παρόντες μεγάλο πλήθος ανδρῶν και γυναικῶν και γενικά όλοι κατά την μεγάλη νύχτα του Πάσχα. Όταν είναι παρούσα ολόκληρη η οικουμένη, τότε αυτά διακηρύσσονται με δυνατή φωνή. Και μολονότι αυτά αναγιγνώσκονται και γίνονται σε όλους γνωστά, ο Χριστός πιστεύεται ότι είναι Θεός και μαζί με όλα τα άλλα, προσκυνείται και για αυτά, επειδή καταδέχθηκε να ταπεινωθεί τόσο πολύ προς χάρη μας, ώστε να υποστεί και αυτά, για να μας διδάξει όλη την αρετή.

Αυτά λοιπόν τα γνωρίζουμε πάντοτε, διότι είναι πολύ μεγάλο το κέρδος και η ωφέλεια από αυτά. Διότι όταν τον βλέπεις να περιπαίζεται και με χειρονομίες και με πράξεις και να προσκυνείται με τόση γελοιοποίηση και να ραπίζεται και να υφίσταται τα χείριστα, και μονόλιθος εάν είσαι, θα γίνεις πιο μαλακός από κάθε κερί και θα βγάλεις από την ψυχή κάθε ερεθισμό.

Άκου λοιπόν και τα παρακάτω. Όταν Τον ενέπαιξαν, *«ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι (:τον οδήγησαν για να Τον σταυρώσουν)»*, λέει, και αφού Τον γύμνωσαν, πήραν τα ενδύματά Του και κάθισαν περιμένοντας πότε θα εκπνεύσει. Και μοιράζονται τα ενδύματα Του, πράγμα που γίνεται στους πολύ ευτελείς και εγκαταλελειμμένους καταδίκους, οι οποίοι δεν έχουν κανένα και ζουν τελείως έρημοι. Μοίραζαν τα ενδύματα με τα οποία τόσο μεγάλα θαύματα είχαν γίνει. Αλλά τίποτα δεν έκανε τότε, αν και ο Χριστός κατείχε την μυστική δύναμη. Δεν ήταν δε και αυτό μικρό δείγμα μέθης. Διότι αποτολμούσαν τα πάντα σαν να πρόκειται περί άτιμου και εγκαταλελειμμένου, όπως είπα, και του πλέον ευτελούς. Στους ληστές λοιπόν τίποτα τέτοιο δεν έκαναν, ενώ στον Χριστό τα αποτόλμησαν όλα. Και Τον σταύρωσαν ανάμεσα σε αυτούς για να συνδεθεί με την φήμη εκείνων.

«Καὶ ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον(:του ἔδωσαν να πιεῖ ξίδι ανακατεμένο με χολή)»[Ματθ.27,34], και αυτό για να Τον περιπαίζουν· Εκείνος όμως δεν το θέλησε. Άλλος δε ευαγγελιστής λέει ότι αφού το γεύθηκε είπε: *«Τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα (:”Όλα πια έχουν τελειώσει. Οι προφητείες όλες ολοκληρώθηκαν, και το έργο μου πήρε αίσιο τέλος. Όλα όσα έπρεπε να πάθω τελείωσαν, και η σωτηρία των ανθρώπων εξασφαλίσθηκε πλήρως”. Και αφού άφησε μόνος Του το κεφάλι Του να γείρει προς τα κάτω, παρέδωσε εξουσιαστικά την ψυχή Του στον Πατέρα του, όταν Αυτός θέλησε)»*[Ιω. 19,30]. Και τι σημαίνει «τετέλεσται»; Ότι εκπληρώθηκε η περί Αυτού προφητεία, η οποία λέει: *«Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος (: Και όταν ζήτησα να φάω και να πιω κάτι, μου ἔδωσαν αντί φαγητού χολή και αντί ύδατος, όταν διψούσα, με πότισαν ξίδι)»*[Ψαλμ.

68,22]. Ούτε αυτός όμως ο ευαγγελιστής δείχνει ότι ήπιε· διότι δεν διαφέρει σε τίποτε το ότι απλώς γεύθηκε από το ότι δεν ήπιε, αλλά σημαίνει ένα και αυτό το πράγμα.

Αλλά όμως ούτε εδώ δεν σταματούν οι παρανοϊκές ενέργειές τους, αλλά αφού Τον γύμνωσαν και Τον σταύρωσαν και του πρόσφεραν ξύδι, προχωρούν περαιτέρω, και καθώς Τον βλέπουν καρφωμένο πάνω στον σταυρό, Τον χλευάζουν και αυτοί και οι διερχόμενοι· αυτά ήταν χειρότερα από όλα, το ότι αυτά τα έπασχε με τη δικαιολογία ότι είναι πλάνος και απατεώνας και ως υπερόπτης, ο οποίος αλόγιστα υπερηφανεύονταν για όσα έλεγε. Γι' αυτό και Τον σταύρωσαν δημοσίως για να Τον διαπομπεύσουν υπό τα μάτια όλων· γι' αυτό και Τον σταύρωσαν με τα στρατιωτικά χέρια, για να παρατείνουν τις παρανοϊκές ενέργειές τους, αποτολμώντας αυτά και σε δημόσιο δικαστήριο.

Αν και ποιον δεν θα έκανε να λυγίσει ο όχλος που Τον ακολουθεί και θρηνεί; Όχι όμως και τα **Θηρία** αυτά. Γι' αυτό μεν και Αυτός, εκείνους μεν τους θεωρεί άξιους αποκρίσεως, ενώ αυτούς όχι. Διότι αφού έκαναν ό,τι ήθελαν, σπεύδουν να μολύνουν και τη φήμη Του, επειδή φοβούνται την ανάσταση. Γι' αυτό τα λένε αυτά δημοσίως και γι' αυτό σταύρωσαν μαζί τους και τους ληστές, θέλοντας δε να δείξουν ότι είναι απατεώνας, έλεγαν: *«Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν! σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ* (:Εσύ που θα γκρέμιζες τον ναό και σε τρεις ημέρες θα τον ξαναέκτιζες, σώσε τώρα τον εαυτό σου. Εάν είσαι Υιός του Θεού, κατέβα από τον σταυρό)*»*[Ματθ.27,40]. Διότι επειδή δεν εισακούσθηκαν όταν είπαν στον Πιλάτο να σβήσει την αιτία της σταυρώσεως (η οποία ήταν το ότι έβαλε να γράψουν το *«ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»*), και εκείνος αρνήθηκε λέγοντας: *«ὁ γέγραφα, γέγραφα* (:Ό,τι έγραψα, το έγραψα πλέον. Δεν το ξεγράφω)*»*, προσπαθούσαν με τους χλευασμούς να δείξουν ότι δεν είναι βασιλιάς. Γι' αυτό έλεγαν τα προηγούμενα, αλλά και τα εξής: *«Εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ* (:εάν είναι βασιλιάς του Ισραήλ, του ευλογημένου δηλαδή λαού του Θεού, ας κατεβεί απ' τον σταυρό και θα τον πιστέψουμε)*»*, και, *«ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι* (:Άλλους έσωσε με τα αγύρτικά του θαύματα· τον εαυτό του δεν μπορεί να τον σώσει)*»*, και *«πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν, ῥυσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν· εἶπε γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός* (:Έχει στηρίξει τις

ελπίδες του και την πεποίθησή του στον Θεό. Ας τον γλυτώσει λοιπόν τώρα, εάν πράγματι τον θέλει ο Θεός· διότι είπε ότι "είμαι Θεού υιός"» [Ματθ.27,43].

Βδελυροί και αχρειότατοι! Γιατί τάχα; Οι προφήτες δεν ήταν προφήτες ούτε οι δίκαιοι δίκαιοι, επειδή δεν τους ανάρπαζε από τους κινδύνους ο Θεός; Και βέβαια ήταν και όταν υφίσταντο αυτά. Τι μπορούσε λοιπόν να γίνει ισάξιο της μωρίας σας; Διότι αν η πρόκληση επικίνδυνων περιστάσεων δεν μόλυνε τη φήμη εκείνων, αλλά παρέμεναν προφήτες και όταν έπασχαν, πολύ περισσότερο δεν έπρεπε να σκανδαλιστείτε στην περίπτωση Αυτού με όσα έκανε και είπε, ανασκευάζοντας διαρκώς την γνώμη σας.

Αλλά όμως και με αυτά που λέγονταν και γίνονταν δεν κατόρθωσαν τίποτα, ούτε εκείνο τον καιρό. Έτσι εκείνος που κυριολεκτικά είχε σαπίσει μες στην πονηριά και είχε καταναλώσει ολόκληρο τον βίο του σε φόνους και ληστείες, ακριβώς όταν λέγονταν αυτά, τότε Τον ομολόγησε Θεό και Θυμήθηκε την βασιλεία. Και το πλήθος Τον θρηνεί με οδυρμούς, αν και φαινόταν ότι όσα γίνονταν θα επιβεβαίωναν, αντίθετα σε εκείνους οι οποίοι δεν γνωρίζουν την ενέργεια του μυστηρίου, ότι ήταν αδύνατος και δεν μπορούσε να κάνει τίποτα· και όμως η αλήθεια και για τους αντίθετους επικράτησε.

Ακούγοντας λοιπόν αυτά, ας οπλίζουμε τους εαυτούς μας εναντίον κάθε θυμού και οργής. Και αν ακόμα δεις την καρδιά σου να φλογίζεται, σφράγισε το στήθος σου τοποθετώντας πάνω τον σταυρό· θυμήσου κάτι από εκείνα που συνέβησαν τότε και σαν σκόνη θα αποβάλλεις κάθε θυμό με την ανάμνηση των όσων είχαν γίνει. Σκέψου τα λόγια και τις ενέργειες· σκέψου ότι Εκείνος ήταν Δεσπότης, ενώ εσύ είσαι δούλος· ότι Εκείνος έπασχε προς χάρη σου, ενώ εσύ για τον εαυτό σου· εκείνος χάριν αυτών που είχαν ευεργετηθεί και Τον σταύρωσαν, ενώ εσύ για τον εαυτό σου· Εκείνος χάριν αυτών που Τον έβρισαν, ενώ εσύ πολλές φορές από αυτούς που έχουν αδικηθεί· Εκείνος έπαθε υπό τα μάτια ολόκληρης της πόλης, ή μάλλον όλου του πλήθους των Ιουδαίων, και των ξένων και των ντόπιων, προς τους οποίους είχε απευθύνει τα φιλόανθρωπα λόγια Του, ενώ εσύ ενώπιον λίγων· και το ακόμη χειρότερο, ότι Τον εγκατέλειψαν και οι μαθητές Του· διότι εκείνοι μεν οι οποίοι προηγουμένως Τον σέβονταν, αποσκίρτησαν, ενώ οι εχθροί και πολέμιοί Του, αφού Τον παρέλαβαν καρφωμένο στο μέσο, Τον έβριζαν, Τον

βλασφημούσαν, Τον διακωμωδούσαν, Τον περιέπαιζαν, Τον χλεύαζαν· από κάτω Ιουδαίοι και στρατιώτες· από πάνω και από τις δύο πλευρές, ληστές· διότι και οι δύο ληστές Τον έβριζαν και Τον περιέπαιζαν.

Πώς λοιπόν ο Λουκάς λέει ότι Τον επιτιμά ο ένας ληστής μονάχα; *«Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς(·Στο μεταξύ ένας από τους κακούργους που κρεμάστηκαν στο σταυρό τον χλεύαζε με βλασφημίες και του έλεγε: "Εάν εσύ είσαι ο Χριστός, σώσε τον εαυτό σου κι εμάς")»*[Λουκάς 23,39] Και τα δύο έγιναν. Διότι στην αρχή Τον χλεύαζαν και οι δύο, κατόπιν όμως όχι. Για να μην νομίζεις δε ότι τα πράγματα έγιναν με κανένα σύνθημα, και ότι ο ληστής παρέμενε ληστής, από την ύβρη σου δείχνει ότι επάνω στον σταυρό ήταν ληστής και εχθρός και ότι μεταμελήθηκε διαμιάς. Σκεπτόμενος λοιπόν όλα αυτά αντιμετώπιζε με καρτερικότητα τις αντιξοότητες. Διότι τι έπαθες από αυτά που υπέστη ο Δεσπότης σου; Βρίστηκες δημοσίως; Αλλά δεν πρόκειται περί αυτού. Χλεύαζεσαι; Αλλά όχι ολόκληρο το σώμα σου, ούτε με μαστιγώσεις και γυμνός. Εάν πάλι ραπίστηκες, δεν είναι ακριβώς έτσι.

Κάνε μου δε την χάρη να προσέξεις και από ποιους υφίσταται όλα αυτά και γιατί και ποιος, και το ακόμη χειρότερο, ότι ενόσω γίνονταν κανείς δεν διαμαρτυρόταν, κανείς δεν κατέκρινε αυτά που γίνονταν· αντιθέτως μάλιστα όλοι Τον επαινούσαν και Τον χλεύαζαν από κοινού και Τον πείραζαν και Τον βλασφημούσαν ως αλαζόνα και απατεώνα και πλάνο και μη δυνατό να αποδείξει έμπρακτα αυτά τα οποία είχε πει. Εκείνος δε σιωπά σε όλα, κατασκευάζοντας για χάρη μας δρασικότερα φάρμακα μακροθυμίας.

Εμείς όμως οι οποίοι ακούμε αυτά, ούτε προς τους δούλους δεν δείχνουμε υπομονή, αλλά τινάζομαστε και λακτίζουμε περισσότερο από τους άγριους όνους. Για όσα αφορούν εμάς γινόμαστε σκληροί και απάνθρωποι, ενώ για όσα αφορούν τον Θεό δεν δίνουμε πολύ σημασία. Και έναντι των φίλων συμπεριφερόμαστε καθ' όμοιο τρόπο. Και όταν ακόμα μας λυπήσει κανείς δεν τον ανεχόμαστε. Και αν μας βρίσει, γινόμαστε άγριοι περισσότερο από τα θηρία, εμείς οι οποίοι αναγιγνώσκουμε αυτά καθημερινά. Τον Χριστό ο μαθητής Του,

Τον πρόδωσε, οι άλλοι Τον εγκατέλειψαν και έφυγαν, εκείνοι που ευεργετήθηκαν Τον έφτυσαν, ο δούλος του αρχιερέα Τον ράπισε, οι στρατιώτες Τον κολάφιζαν, οι διερχόμενοι Τον κορόιδευαν και Τον βλασφημούσαν, οι ληστές Τον κατηγορούσαν, και σε κανένα δεν απεύθυνε λόγο, αλλά τους αντιμετώπιζε όλους με σιωπή, διδάσκοντας εσένα έμπρακτα, ότι όσο ήρεμα υποφέρεις, τόσο περισσότερο θα νικήσεις όσους σε κακοποιούν και θα εκτιμηθείς από όλους.

ΠΡΟΣ ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ,

επιμέλεια κειμένου: Ελένη Λιναρδάκη, φιλόλογος

ΠΗΓΕΣ:

- <https://greekdownloads3.files.wordpress.com/2014/08/in-matthaeum.pdf>
- Ιωάννου του Χρυσοστόμου Άπαντα τα έργα, *Υπόμνημα στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, ομιλία ΠΖ' (επιλεγμένα αποσπάσματα), πατερικές εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς»(ΕΠΤΕ), εκδ. οίκος «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1979, τόμος 12, σελίδες 318-331.
- http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html.
- Π.Τρεμπέλα, *Η Καινή Διαθήκη με σύντομη ερμηνεία*, εκδόσεις αδελφότητας Θεολόγων «Ο Σωτήρ», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2014.
- *Η Καινή Διαθήκη*, Κείμενον και ερμηνευτική απόδοσις υπό Ιωάννου Κολιτσάρα, εκδόσεις αδελφότητας Θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τριακοστή τρίτη, Αθήνα 2009.
- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα*, Κείμενον και σύντομος απόδοσις του νοήματος υπό Ιωάννου Κολιτσάρα, εκδόσεις αδελφότητας Θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2005.
- http://users.sch.gr/aiasgr/Palaia_Diathikh/Biblia/Palaia_Diathikh.htm
- http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Biblia/Kainh_Diathikh.htm

